
પ્રવચન નં. ૯૯, શ્લોક-૧૨૭, ગાથા-૯૬, શુક્રવાર, માગશર વદ ૪, તા.૭-૧૨-૧૯૭૯

‘નિયમસાર’ ‘સમયસાર’ની ગાથા છે ને?

‘સવ્વે ભાવે જમ્હા પચ્ચક્ખાઈ પરે ત્તિ ણાદૂણં ।

તમ્હા પચ્ચક્ખાણં ણાણં ણિયમા મુણેદ્ધવ્વં ।।’

‘પોતાના સિવાય સર્વ પદાર્થો પર છે...’ આહાહા...! બે જ વાત. પોતે આત્મા જ્ઞાનાનંદસ્વરૂપ એક જ વસ્તુ, એ સિવાય બીજું બધું પર છે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના વિકલ્પથી માંડી પરપદાર્થ બધા પર છે. ‘પોતાના સિવાય સર્વ પદાર્થો પર છે એમ જાણીને...’ પર છે એમ જાણીને... આહાહા...! ‘પ્રત્યાખ્યાન કરે છે...’ એટલે કે તેમાં જોડાતો નથી અને જ્ઞાનમાં રહે છે. જ્ઞાનસ્વરૂપ ભગવાન આત્મા એમાં રહે છે. ‘તેથી પ્રત્યાખ્યાન જ્ઞાન જ છે...’ એ જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા એ પ્રત્યાખ્યાન છે.

બહારની ક્રિયાકાંડમાં જે વિકલ્પ ઊઠે. પ્રત્યાખ્યાન અને પરચ્છાણ કરું એ કોઈ પરચ્છાણ નથી. જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા સ્વપદાર્થ, પરપદાર્થથી તદ્દન ભિન્ન તેવા જ્ઞાનભાવમાં સ્થિર રહેવું તે જ્ઞાનભાવ રાગરૂપ થયો નથી. એટલે છોડવું એમ પણ કહ્યું નથી. તેમાં સ્થિર રહેવું.

આહાહા...! છે? 'એમ જાણીને...' પાછું એમ લીધું છે. પર છે એમ જાણ્યું. તો જાણવાનો સ્વભાવ તો પોતાનો છે પોતામાં છે. રાગાદિ પરપદાર્થ પર છે. હું સ્વ જ્ઞાન છું, આનંદ છું એ મુખ્યલક્ષણ બે. સમ્યગ્જ્ઞાન ખ્યાલમાં આવે અને અતીન્દ્રિય આનંદ ખ્યાલમાં આવે, એ જ્ઞાન અને આનંદ તે હું છું. એમ જ્યાં પરચખાણમાં આવ્યું, તેથી એ ત્યાગ જાણીને પ્રત્યાખ્યાન ત્યાગે છે. ત્યાગે છે એનો અર્થ એ કે 'તેથી પ્રત્યાખ્યાન જ્ઞાન જ છે...' તે જ્ઞાનમાં જ્ઞાન આત્મામાં રહે છે એ પ્રત્યાખ્યાન છે. આવી વાત છે. આનું નામ પરચખાણ.

આત્મા જે સ્વરૂપે છે તે સ્વરૂપમાં રહેવું, પરને જાણવું, જાણ્યું પણ સ્વમાં રહેવું. જ્ઞાનસ્વરૂપ છે, તે સ્વરૂપે રહેવું તે જ્ઞાન પ્રત્યાખ્યાન છે. એ જ્ઞાન એ પરચખાણ છે. હાથ જોડ્યા અને વિકલ્પ ઉઠ્યો એટલે પરચખાણ થઈ ગયું એ પરચખાણ નથી. આહાહા...! 'પ્રવચનસાર'માં ચરણાનુયોગમાં આવે છે ને? ગુરુ એને ૨૮ મુળગુણ આપે છે. આવે છે? એ ચરણાનુયોગની વાત વ્યવહારથી વાત છે. તત્ત્વદષ્ટિના દ્રવ્યાનુયોગની દષ્ટિએ તો એ કોઈ આપતું નથી અને લેતું નથી. રાગ છે એ પુણ્ય-પાપના ભાવ છે એ પર છે. એ પર છે એમ જાણ્યું એટલે જ પોતે પોતામાં સ્થિર થાય છે. એનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...!

હવે ચરણાનુયોગના અધિકારમાં એમ આવે, ગુરુ એને અઠ્યાવીશ મૂળગુણ આપે, એ અંગીકાર કરે. નિમિત્તથી કથન છે. એ અંદર વ્યવહાર હોય છે ખરો ને? પણ વસ્તુ એ સ્થિતિ નથી. વસ્તુસ્થિતિતો જ્ઞાનસ્વરૂપને જ્ઞાનમાં હલવા ન દેવું, રાગ અને પુણ્ય-પાપમાં એને હલવા ન દેવું, એમાં જોડાવું નહિ. જ્ઞાન, જ્ઞાનમાં રહેવું, આત્મા, આત્મામાં રહેવું. આત્માના સ્વરૂપમાં રહેવું એ પ્રત્યાખ્યાન છે. ઓહો...! આવી અઘરી વ્યાખ્યા છે.

'(અર્થાત્ પોતાના જ્ઞાનમાં ત્યાગરૂપ અવસ્થા...)' રાગના અભાવરૂપ અવસ્થા. આહાહા...! કેમ કે આત્મામાં એક અભાવ નામનો ગુણ છે. એથી પોતાના ગુણથી રાગના અભાવસ્વભાવરૂપે પરિણમવું, એનો અભાવ-સ્વભાવનો ગુણ છે. આહાહા...! સમજાય છે કાંઈ? રાગનો ત્યાગ કરું એમ પણ નથી. રાગના ત્યાગના અભાવસ્વભાવરૂપ, અભાવસ્વભાવ ગુણ છે. આત્મામાં અભાવસ્વભાવ ગુણ છે. એ દષ્ટિ દ્રવ્ય ઉપર પડતાં અને એમાં એકાગ્ર થતાં રાગરૂપે ન થવું અને જ્ઞાનરૂપે થવું, એનું નામ પરચખાણ છે. આહાહા...! હવે આ પરચખાણ પાછું આ પડિક્કમણા, અપવાસ કરે, પર્યુષણમાં બધા 'ચંદુભાઈ'! આ બધા તમે ત્યાં શું કરો છો? પડિક્કમણા કરે, અપવાસ કરે, બે અપવાસ કર્યા, ત્રણ અપવાસ કર્યા, એ પરચખાણ કર્યા. અહીંયાં એ કહે છે એ પરચખાણ નથી. એ તો વિકલ્પ છે. આહાહા...!

સ્વને જાણતા પરને જાણવું. સ્વને જાણવામાં રહેતા ત્યાં પરને જાણવું, એમ જાણીને પરરૂપે ન થવું, દ્રવ્યસ્વભાવ પરરૂપે થયો નથી. એ સ્વભાવ પરરૂપે થયો નથી. તે રૂપે તેને થવું, તે રૂપે સ્થિર થવું, એનું નામ પરચખાણ છે. આહાહા...! આવી આકરી વ્યાખ્યા છે. નવા માણસને આકરું લાગે.

મુમુક્ષુ :- આવી વ્યાખ્યા તો આપે કરેલી છે.

પૂ. ગુરુદેવશ્રી :- આમાં છે કે નહિ? બાપા! આહાહા...! પ્રભુતા! પ્રભુ તારી તો ખરી, પ્રભુ! તારી પ્રભુતા ત્યારે ખરી, મુજરો મુજ રોગ લે હરિ. એ રાગના રોગને હરિને સ્વરૂપમાં ઠર, ત્યારે તારી પ્રભુતા ખરી કહેવાય. આહાહા...! તારી પ્રભુતા એટલે ગુણ છે. આત્મામાં પ્રભુતા નામનો અનાદિ અનંત ગુણ છે. એ પ્રભુતાનો ગુણ અને એક અકાર્યકારણ નામનો ગુણ છે. તેથી રાગ છૂટવો અને સ્થિર થવું એમ પણ નથી. એટલે રાગનું છૂટવું એ કારણ અને સ્થિર થવું કાર્ય એ નહિ. એ તો કાર્યકારણ નામનો ગુણ છે. રાગના કારણના અભાવસ્વભાવરૂપે પરિણમવું... આહાહા...! એવું એનું સ્વરૂપ જ છે.

સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ વીતરાગમૂર્તિ આત્મા, અનંતગુણનો સાગર, હીરો એ જ્યાં પકડવામાં આવ્યો, એમાં સ્થિર થયો, એને પરને જાણ્યું કે આ પર છે. પણ પરરૂપે જાણ્યું અને જે પરરૂપે થયું નહિ. પરને જાણ્યું એટલે પરરૂપે થયો નહિ. સ્વરૂપે થયો. આહાહા...! આનું નામ પરચખાણ છે. આનું નામ ત્યાગ છે. રાગનો ત્યાગ આ રીતે નામમાત્ર કહેવાય છે. આહાહા...! ભગવાન આત્મા રાગરૂપ થયો નથી. ચૈતન્યસ્વરૂપ જાણનાર-દેખનાર સ્વભાવ પૂર્ણ તે રાગ અચેતન છે, એ અચેતનરૂપે સ્વરૂપ. સ્વરૂપ, પોતાનો સ્વભાવ, સ્વ પોતાનો સ્વભાવ, જ્ઞાન-દર્શન-આનંદ એ સ્વભાવ છે. સ્વભાવ એટલે પોતાનો ભાવ છે. રાગાદિ પોતાનો ભાવ નથી. આહાહા...!

એ પોતાનો જે સ્વભાવ છે. સ્વ-ભાવ પોતાનો ભાવ છે. આત્માનો પોતાનો જ્ઞાનસ્વભાવભાવ, સ્વભાવ, પોતાનો ભાવ, આનંદભાવ, શાંતભાવ, વીતરાગભાવ, શ્રદ્ધાભાવ. એ ભાવરૂપે સ્થિર રહેવું... આહાહા...! ફક્ત જાણ્યું કે આ રાગ છે એ પર છે. એ પણ જ્ઞાનની પર્યાયની તાકાતે પોતે પોતામાં જાણ્યું. એમાં ઈર્ષ્યો એનું નામ પરચખાણ છે. આવી વ્યાખ્યા છે. અહીં તો પરચખાણ સહેલું થઈ પડ્યું છે. આઠ વર્ષની છોકરી હોય તો સામાયિક કરીને બેસે, પડિક્કમણા કરીને બેસે. પરચખાણ કરે, પ્રત્યાખ્યાન કરે. અને શેઠિયાઓ પછી પૈસા આપે. આણે પાંચ સામાયિક કરી, પડિક્કમણા કર્યાં. આને બબ્બે રૂપિયા આપો, પાંચ-પાંચ રૂપિયા આપો જાવ. આહાહા...! એ તો બધી શુભભાવની વાતું, બાપુ! આહાહા...!

સ્વદ્રવ્યને પોતાની સ્થિરતા માટે પરદ્રવ્યની કોઈ અપેક્ષા જ નથી. આહાહા...! એ ભગવાન આત્મા ચૈતન્ય જળહળ જ્યોતિ, પ્રભુ! સ્વસ્વયંભાવ. સ્વનો સ્વયં પોતાનો નિજભાવ, એ ભાવમાં સ્થિર થવું એ જ ત્યાગ છે. એ જ રાગનો ત્યાગ કહેવામાં આવે છે. એનું નામ પરચખાણ છે. છે એમાં? 'પોતાના જ્ઞાનમાં ત્યાગરૂપ અવસ્થા...' જ્ઞાન એટલે પોતાનો સ્વભાવ જે શુદ્ધ ત્રિકાળ, એ ગુણની અવસ્થા થવી તે પરચખાણ છે. એ ગુણની નિર્મળ અવસ્થા થવી... આહાહા...! ઝીણું પડે પણ માર્ગ આ છે. બીજી વાતું સહેલી લાગે. એ બધી સહેલી રાગ છે. સહેલી.. સહેલી.. રાગ. આ તો હીરો છે.

ચૈતન્ય હીરલાને એની કિંમત કરીને તેમાં રહેવું... આહાહા...! પરને જાણવું પરરૂપે છે એટલું. 'એમ નિયમથી જાણવું.' એનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે એમ નિયમથી જાણવું. એમ નિયમથી, નિશ્ચયથી, વસ્તુની મર્યાદાના નિયમ જ આ છે. વસ્તુની મર્યાદા આ જ છે. આહાહા...! વસ્તુ.. વસ્તુ પોતે સ્વ... ભાવ. સ્વભાવ એટલે પોતાનો ભાવ, તેની અવસ્થા થવી એનું નામ પ્રત્યાખ્યાન છે. એ નિયમથી, નિશ્ચયથી એમ જાણવું. નિશ્ચયથી, યથાર્થથી તે વાત સાચી છે. આહાહા...!

હવે 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' કહે છે.

'પ્રત્યાખ્યાય ભવિષ્યત્કર્મ સમસ્તં નિરસ્તસંમોહઃ ।

આત્મનિ ચૈતન્યાત્મનિ નિષ્કર્મણિ નિત્યમાત્મના વર્તે ।।'

એ 'સમયસાર'માં છેલ્લે પર્યાખ્યાણ અધિકાર છે ને? ત્યાં એ ગાથા છે. 'પ્રત્યાખ્યાન કરનાર જ્ઞાની કહે છે કે—' આહાહા...! પર્યાખ્યાણ ખરનાર એમ ભાવે છે, કે 'ભવિષ્યના સમસ્ત કર્મને પર્યાખ્યાને (—ત્યાગીને),...' ભવિષ્યના સમસ્ત રાગના વિકલ્પ આદિ ત્યાગીને. આ વર્તમાન પ્રતિક્રમણ અને ભવિષ્યનું પર્યાખ્યાણ. ભવિષ્યનું એ કોઈપણ વિકલ્પને સર્વથા ત્યાગીને... આહાહા...! 'જેનો મોહ નષ્ટ થયો છે...' જેનો મિથ્યાત્વ નાશ થયો છે. ભ્રમણા જેની નાશ થઈ છે. રાગ તે હું અને રાગની એક્તા એનો જેને નાશ થયો છે. એને પ્રત્યાખ્યાન હોય છે. આહાહા...! આ તો શાંતિથી સમજવા જેવી વાત છે. ભાઈ!

'જેનો મોહ નષ્ટ થયો છે એવો હું...' એવો હું... આહાહા...! રાગની એક્તા જેની નષ્ટ થઈ છે. રાગનો વિકલ્પ સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ, એની એક્તા જેની નાશ થઈ છે, એવો હું... આહાહા...! 'નિષ્કર્મ (અર્થાત્ સર્વ કર્મોથી રહિત) ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં...' શેમાં કહે છે રહું છું. બધું જ ત્યાગીને, બધું જ છોડીને 'ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા...' ચૈતન્યનું સ્વ... રૂપ આત્મા, એનું રૂપ જ ચૈતન્ય છે. આત્માનું રૂપ જ ચૈતન્ય છે. આહાહા...! દયા, દાન, વ્રત વિકલ્પ આદિ એ આત્માનું રૂપ નથી, આત્માનું સ્વરૂપ નથી. આહાહા...!

ચૈતન્યસ્વરૂપ એવો જે આત્મા. આત્મા કેવો કે ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા. એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ એ ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા નહિ. એ તો અજ્ઞાત્મા છે. આહાહા...! રાગનો વિકલ્પ ઊઠે છે એ અજ્ઞાત્મા છે. 'ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં આત્માથી જ...' આત્માથી જ. આત્મામાં નિર્મળ વીતરાગી સ્વભાવથી જ. આહાહા...! આત્મા નિજસ્વભાવ શુદ્ધચૈતન્ય, એને 'આત્મામાં આત્માથી જ...' જે સ્વભાવ જેનો શુદ્ધ છે, વીતરાગી સ્વભાવ છે. સ્વ પોતાનો ભાવ વીતરાગી છે. વીતરાગી ભાવ વડે આત્મામાં સ્થિર થાવ છું. આહાહા...! આ પર્યાખ્યાણ. આકરું પડે હોં. સંપ્રદાયવાળા સાંભળતા... એ વ્યવહાર... વ્યવહાર... વ્યવહાર... ઊડી જાય છે. વ્યવહાર રહે જ છે. જાણવા યોગ્ય વ્યવહાર રહે છે, આદરવા યોગ્ય નહિ. આહાહા...!

આગળ કીધું ને જાણીને. આવ્યું ને? જાણીને કીધું ને? આહાહા...! પહેલું 'પોતા સિવાય

પરપદાર્થો પર છે એમ જાણીને...' જાણીને. આહાહા...! એકકોર ભગવાન આત્મા અને એકકોર અનંત પરપદાર્થો, એ બધા અનંતથી હું જુદો. મારામાં એ અનંત માલ્યલો કોઈ અંશ પણ નથી. અને મારામાં જે અંશો છે, અનંતગુણનો સ્વરૂપ, સ્વભાવ તે પરમાં નથી. આહાહા...! આવી વાતું છે. આત્મ 'ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં...' આત્માની વ્યાખ્યા કરી. કેવો આત્મા? કે ચૈતન્યસ્વરૂપ. એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ સ્વરૂપ નહિ. એ તો રાગ છે. આહાહા...! આ રાગ આવે, પણ જાણવા લાયક છે. જ્ઞેય તરીકે જાણવાલાયક આવે. એવો ચૈતન્યસ્વરૂપ તે આત્મા, એ 'આત્માથી જ (-પોતાથી જ)...' એટલે વીતરાગભાવથી જ. આહાહા...!

રાગભાવ રહિત વીતરાગભાવથી કેમ કે પોતે વીતરાગસ્વરૂપ છે. એ વીતરાગસ્વરૂપ એવો આત્મા એટલે ચૈતન્યસ્વરૂપ એવો આત્મા, ચૈતન્યસ્વરૂપની પરિણતિ દ્વારા... આહાહા...! છે? આ તો '(-પોતાથી જ) નિરંતર વર્તું છું.' મુનિરાજ 'અમૃતચંદ્રાચાર્ય' કહે છે, હું તો ચૈતન્યસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ, વીતરાગસ્વરૂપ આત્મા, એમાં હું તો વર્તું છું. એમાં હું તો ચારિત્ર, ઠરવું એટલે રમવું. એમાં રમું છું એ મારું ચારિત્ર અને એ મારું પરચ્યાજ છે. આહાહા...! નિશ્ચયની વાત બીજાને એવી લાગે કે આ તો એકાંત છે. વ્યવહાર તો હતો. પણ વ્યવહાર વચ્ચે આવતો નથી. વ્યવહાર પર તરીકે છે. પર તરીકે અનંત છે. રાગથી માંડીને પર તરીકે અનંત છે. એ જાણવાલાયક છે. એ વ્યવહાર તરીકે જાણવા લાયક છે. આહાહા...!

પણ ચૈતન્યસ્વરૂપ એવો જે આત્મા, એને ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માથી જ, ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માથી જ... આહાહા...! 'નિરંતર વર્તું છું.' આહાહા...! લખે છે એ વખતે વિકલ્પ છે. છતાં હું તો ત્યાં વર્તું છું. વિકલ્પનું તો જ્ઞાન કરું છું. આહાહા...! વિકલ્પ તો પર તરીકે છે એમ જ્ઞાન કરું છું. મારું વર્તવું તો રાગરહિત સ્વરૂપમાં વર્તવું તે મારું સ્વરૂપ છે. આહાહા...! લખવા વખતે એમ કહે છે. લખવાની ક્રિયા મારી નથી. આહાહા...! એ તો પરમાણુની પર્યાયની ક્રિયા છે. આહાહા...! લખવામાં વિકલ્પ ઊઠે તે ક્રિયા મારી નથી. એ પરમાં જાય છે. પરથી ભિન્ન મારું ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા. એ આત્માથી એટલે ચૈતન્યસ્વરૂપ એવો આત્માથી જ હું એમાં વર્તું છું. ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મા, ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માથી જ વર્તું છું. આહાહા...! ભાષા તો ગજબ કરી છે. અંદર વાચ્ય શું છે? આ તો શબ્દો છે. વાચ્ય અંદર પૂર્ણઆનંદ અને પૂર્ણજ્ઞાન એવું જે ચૈતન્યનું સ્વરૂપ તે આત્મા, તે આત્માથી એટલે ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માથી વર્તવું, રાગથી નહિ, વિકલ્પથી નહિ. નિર્વિકલ્પપણે આત્મામાં વર્તવું, એનું નામ પરચ્યાજ છે. આવી વાત છે.

લ્યો આમાં અર્થ શું કરતા હશે? વસ્તુ આવી છે. વસ્તુસ્થિતિ આવી છે જ્યાં. વસ્તુની મર્યાદા, સ્વભાવ. સ્વ એટલે પોતાનો ભાવ. જ્ઞાન, શાંતિ, આનંદ, શાંતિ, સ્વચ્છતા, પ્રભુતા. એ સ્વ છે પોતાનો ભાવ છે. અને દયા, દાન, વિકલ્પ એ તો સ્વભાવ નથી. એ તો પરભાવ છે. આહાહા...! પરભાવ છે તેને જાણીને સ્વભાવમાં હું ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં ચૈતન્ય સ્વરૂપ

આત્માથી વર્તુ ઇં. આહાહા..! આવું કામ છે. આનું નામ પર્ય્યાજાણ. આઠ અપવાસ કરે, ચોવિહારા કરે, વરઘોડા કાઢે... ઓહોહો..! આઠ અપવાસ કર્યા પછી દાન કરે. ત્યાં બે, ચાર, પાંચ, દસ હજાર, પર્ય્યાસ હજાર ખર્ચે. આહાહા..! એ તો બહારની ચીજ છે. ખર્ચવું કે ન ખર્ચવું એ ક્રિયા આત્માના અધિકારની નથી. એને રાગની મંદતા થવી કે તીવ્રતા થવી તે તેના ઉલટા પુરુષાર્થની વાત છે. આહાહા..! ઉલટા પુરુષાર્થમાં પરનું કરવું એ આવતું નથી. ઉલટા પુરુષાર્થમાં શરીરનું કે પરનું કરવું એ આવતું નથી. ઉલટા પુરુષાર્થમાં રાગ મારો, ભ્રમ અને રાગ એ ઉલટા પુરુષાર્થમાં આવે છે. આહાહા..! સુલટા પુરુષાર્થમાં વીતરાગતા અને સમ્યગ્દર્શન આવે. આહાહા..! એ સમ્યગ્દર્શનમાં હું વર્તુ ઇં. આત્મા ચૈતન્યસ્વરૂપ છે એવી પ્રતીતિનો અનુભવ અને એમાં હું વર્તુ ઇં. એ વર્તુ છે એ ચારિત્ર છે. વર્તુ ઇં એ પર્ય્યાજાણ છે. આહાહા..! છે?

શ્લોક-૧૨૭

તથા હિ -

(મંદાક્રાંતા)

સમ્યગ્દૃષ્ટિસ્ત્યજતિ સકલં કર્મનોકર્મજાતં
પ્રત્યાખ્યાનં ભવતિ નિયતં તસ્ય સંજ્ઞાનમૂર્તેઃ ।
સચ્ચારિત્રાણ્યધકુલહરાણ્યસ્ય તાનિ સ્યુરુચ્ચૈઃ
તં વંદેહં ભવપરિભવક્લેશનાશાય નિત્યમ્ ॥૧૨૭॥

વળી (આ ૯૫મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ શ્લોક કહે છે) :-

[શ્લોકાર્થ :-] જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ સમસ્ત કર્મ-નોકર્મના સમૂહને છોડે છે, તે સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિને હંમેશાં પ્રત્યાખ્યાન છે અને તેને પાપસમૂહનો નાશ કરનારાં એવાં સત્-ચારિત્રો અતિશયપણે છે. ભવ-ભવના ક્લેશનો નાશ કરવા માટે તેને હું નિત્ય વંદુ ઇં. ૧૨૭.

શ્લોક-૧૨૭ ઉપર પ્રવચન

‘વળી (આ ૯૫મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્રી પદ્મપ્રભમલધારિદેવ શ્લોક કહે છે) :-’

સમ્યગ્દૃષ્ટિસ્ત્યજતિ સકલં કર્મનોકર્મજાતં
 પ્રત્યાખ્યાનં ભવતિ નિયતં તસ્ય સંજ્ઞાનમૂર્તેઃ ।
 સચ્ચારિત્રાણ્યધકુલહરાણ્યસ્ય તાનિ સ્યુરુચ્ચૈઃ
 તં વંદેહં ભવપરિભવક્લેશનાશાય નિત્યમ્ ॥૧૨૭॥

‘પદ્મપ્રભમલધારિદેવ’ ટીકાકાર કહે છે. ‘જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ...’ જીવ... આહાહા...! શુદ્ધ પૂર્ણાનંદનો નાથ, પ્રભુ! પૂર્ણસ્વરૂપ ચૈતન્ય, તેની જેને દૃષ્ટિ અને અનુભવ છે, એ સમ્યગ્દૃષ્ટિજીવ... આહાહા...! ‘સમસ્ત કર્મ-નોકર્મના સમૂહને છોડે છે,...’ પ્રત્યાખ્યાન છે ને? સમસ્ત. ભગવાન પ્રત્યેની ભક્તિ અને પરચખાણ, વ્રત, નિયમ અને બધા વિકલ્પને છોડે છે. વ્યવહારના વિકલ્પને બધાને છોડે છે. આહાહા...! ‘કર્મ-નોકર્મના સમૂહને છોડે છે, તે સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિને...’ જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવ સમ્યગ્દર્શન સિવાય રાગાદિ સર્વવિકલ્પને છોડે છે... આહાહા...! એ ‘સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિને હંમેશાં પ્રત્યાખ્યાન છે...’ એને હંમેશાં દરેક સમયે પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...!

એક તો સમ્યગ્દર્શન છે, એ ઉપરાંત તેમાં વર્તે છે. એમ કહ્યું ને? ‘નોકર્મના સમૂહને છોડે છે,...’ સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે. અને ‘કર્મ-નોકર્મના સમૂહને છોડે છે,...’ કર્મમાં ભાવકર્મ અને દ્રવ્યકર્મ બે આવ્યા. ભાવકર્મ જે દયા, દાન, વિકલ્પ છે એને પણ સમ્યગ્દૃષ્ટિ છોડે છે. આહાહા...! ‘તે સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિને હંમેશાં પ્રત્યાખ્યાન છે...’ આહાહા...! મુનિરાજની વાત કરે છે. દિગંબર સંત મુનિ એને કહીએ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ સહિત વિકલ્પ આદિ સર્વકર્મ-નોકર્મને છોડે છે. તે સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિ છે. આહાહા...! રાગ અને પુણ્ય-પાપનું મૂર્તિપણું છોડી દીધું છે. આહાહા...! એકલું જ્ઞાન અને આનંદની મૂર્તિ છે. જ્ઞાન અને આનંદના સ્વરૂપે છે. મૂર્તિ એટલે એ.

‘હંમેશા પ્રત્યાખ્યાન છે...’ એને તો હંમેશા ચોવીસે કલાક પ્રત્યાખ્યાન છે. એક તો સમ્યગ્દૃષ્ટિ છે, પૂર્ણઆનંદ અને પૂર્ણજ્ઞાનનું સ્વરૂપ અનુભવમાં આવ્યું છે. અને અનુભવપૂર્વક ભાવકર્મ, દ્રવ્યકર્મ, નોકર્મ તેને લક્ષમાંથી છોડે છે. અને આત્માના સ્વભાવમાં રમે છે. એને હંમેશા પરચખાણ છે. ચોવીસે કલાક પરચખાણ છે. હંમેશા કીધું ને? ચોવીસે કલાક. ઉંઘમાં પણ. નિદ્રામાં પણ પ્રત્યાખ્યાન છે. અંદરમાં સ્વરૂપમાં રમણતા, એકાગ્રતા, એ પ્રત્યાખ્યાન છે. આહાહા...! નિદ્રા-નિદ્રા પર તરીકે ધ્યાવે છે. નિદ્રાને પર તરીકે ધ્યાવે છે. આહાહા...!

સમ્યગ્દર્શન સહિત રાગાદિ ભાવકર્મ, નોકર્મ, દ્રવ્યકર્મ એને છોડે છે. એ સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિ, એ સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વરૂપે ભગવાન, એને હંમેશા પરચખાણ છે. એને ચોવીસે કલાક પરચખાણ છે. આહાહા...! હવે આહાર કરવા જાય, આહાર વહોરવા જાય, ઊંઘે. તો પણ કહે છે જેટલો વિકલ્પ થયો એને જાણે. પણ ઠરે છે સ્વરૂપમાં. આહાહા...! બહુ આકરી વાત. ઝીણી

વાતું. સવારમાં એક પૂછ્યું તું હિન્દી વાળાને. એ કહે સમજાતું હતું? હિન્દી ભાષામાં કહેતા હતા ને? કાંઈક-કાંઈક થોડું સમજાતું હતું. આ વાત ક્યાંય સાંભળવા મળે નહિ. આ કરો, આ કરો, વ્રત કરો, તપ કરો, ભક્તિ કરો, પૂજા કરો, પડિક્કમણા કરો, બાહ્ય ત્યાગ કરો, જાત્રા કરો. બસ એ વાત ચાલતી હોય. આખો દિ' ને રાત એ જ ચાલે. આહાહા...! હવે એને આવી ઝીણી વાત.. હિન્દીમાં ચાલતી હતી. તો પણ એને બરાબર સમજાતું નહોતું. આહાહા...! સવારમાં આવ્યા હતા ને? ઝીણી વાત બહુ.

હવે આત્મા એટલે વળી શું? હવે આત્મા વળી કેવો? કે ચૈતન્યસ્વરૂપ. કેવો? કે એમાં રાગના વિકલ્પ, દયા, દાન, વ્રતનો વિકલ્પ પણ નથી. એવો એ આત્મા અને અનંતાગુણો જેમાં ભર્યા છે એવો એ આત્મા. એ આત્માને આત્મા વડે કરીને સ્થિર થવું, એ રાગ વડે નહિ, પુણ્ય વડે નહિ, વ્યવહાર-નિમિત્ત વડે નહિ. આહાહા...! આત્મા વડે આત્માને સ્થિર થવું, તો આત્મા વીતરાગસ્વરૂપ છે. વીતરાગસ્વરૂપી આત્માને વીતરાગસ્વરૂપી આત્માએ વીતરાગભાવે અંદર સ્થિર થવું. આહાહા...! એને હંમેશા પરચખાણ છે. કહો, 'ચીમનભાઈ'! આવી વાત ક્યાં સાંભળવા મળે? એય...! 'ચશપાલજી'! આવી વાતું આકરી છે. આ ભવના અભાવની વાતું, બાપા! ચોરાશીના અવતાર કરીકરીને ભાઈ! ચોરાશીલાખ યોનીના અવતાર, ભૂલી ગયો. ભૂલી ગયો એટલે નહોતા કેમ કહેવાય?

અનંતકાળ ગયો... આહાહા...! અરે...રે...! એક-એક ભવમાં જેણે હરણને જેમ સિંહ આવીને ફાડે અને ખાય. જીવતા ખાય. આહાહા...! એવા ભવ અનંતા કર્યા છે. આહાહા...! નરકના દુઃખનું વર્ણન તો પરમાત્મા કહે છે. શું દુઃખનું વર્ણવું તે એ પ્રભુ! એ નર્કના ઓલામાં દુઃખનો... આહાહા...! મહાપાપ કરીને નર્કમાં ગયો, એના દુઃખનું વર્ણન કરોડ ભવે, કરોડ જીભે, ક્ષણના દુઃખની વ્યાખ્યા, એક ક્ષણના દુઃખની વ્યાખ્યા એ વેદે છે. એ અસ્તિ છે. પણ એ શું દુઃખ છે અને કેટલું કેમ? એ કોડે ભવે, કોડ જીભે કહેવું કઠણ છે. અરે...! પ્રભુ! આવા અનંતભવ કર્યા, અનંત અવતાર કર્યા. સત્ય વાત આવે ત્યારે નકાર કર્યો. એમ ન હોય, એ એકાંત છે, ફલાણું છે, ફલાણું છે. એમ કરીને સત્યને ટાળી નાખ્યું. વ્યવહારને વળગ્યો. દયા, દાન, ભક્તિ, વ્રત, પૂજા આદિ વ્યવહાર, એને વળગ્યો એ તો સંસાર છે, રાગ છે. આહાહા...!

અહીં તો આત્માને ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માને આત્મા વડે. એમ કીધું ને? આહાહા...! અહીં કીધું સમસ્ત કર્મ આદિ છોડીને સમ્યગ્જ્ઞાનની મૂર્તિ આત્માને 'હંમેશાં પ્રત્યાખ્યાન છે...' આહાહા...! 'અને તેને પાપસમૂહનો નાશ કરનારાં...' આહાહા...! એ પુણ્ય અને પાપના ભાવ, સ્વરૂપથી પતીત કરનારા એવા જે પાપના ભાવ, 'તેને સત્ચારિત્રો અતિશયપણે છે.' તેને સત્ ચારિત્રો અતિશયપણે છે. આહાહા...! પાપસમૂહનો નાશ કરનારા એ. પુણ્ય અને પાપસમૂહનો નાશ કરનારા 'સત્ચારિત્રો અતિશયપણે છે.' આહાહા...! મુનિદશા, પરમેશ્વરદશા.

મુનિદશા એટલે પરમેશ્વર. પંચપરમેષ્ઠી. આહાહા...! હામો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહુણં. એવા સાધુ ને ગણધર... આહાહા...! ભવિષ્યમાં મુનિ થશે તેને પણ ગણધર, વર્તમાન નમસ્કાર કરે. આહાહા...!

હામો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી, ત્રણે કાળે વર્તતા. અરિહંત, સિદ્ધો, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ. ત્રણે કાળે વર્તતા. આહાહા...! આવી દશાએ વર્તતા, એને મારા નમસ્કાર. ગણધર શાસ્ત્ર રચે તો એને પાંચ નમસ્કાર પહેલા કરીને રચે. એ કેટલી મહત્વની વાત હશે! આહાહા...! પાંચ પરમેષ્ઠી એટલે કોણ? બાપુ! આહાહા...! ગજબ વાત છે. અને અત્યારે તો સાધારણ આલી દુઆલીમાં ખતવી નાખ્યું. સાધુપણું લુગડા ફેરવ્યા અને જરી નગ્ન થયો અને પાંચ મહાવ્રતના નામ લીધા ત્યાં થઈ ગયો સાધુ. બાપુ! સાધુપણું એ નહિ. એ પરમેશ્વરપદ છે, જેને ગણધરના નમસ્કાર પહોંચે છે. એ કહે છે, જુઓને! આહાહા...!

‘પાપસમૂહનો નાશ કરનારાં એવાં સત્યચારિત્રો અતિશયપણે છે.’ આહાહા...! સત્યચારિત્ર. બહારના સદાચાર એ નહિ. સત્યચારિત્ર, સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ આત્મા, તેનું ચારિત્ર. સત્જ્ઞાયકસ્વરૂપ, જ્ઞાનસ્વરૂપ, આનંદસ્વરૂપ, એવું સત્ તેનું ચારિત્ર. આહાહા...! ‘સત્યચારિત્રો અતિશયપણે છે.’ રાગાદિનો નાશ કરવાને માટે આવા સત્યચારિત્રો છે. ‘ભવ-ભવના કલેશનો નાશ કરવા...’ આહાહા...! ભવ-ભવના ભયનો, ‘ભવ-ભવના કલેશનો...’ આહાહા...! અહીં એમ નથી લીધું કે નરક અને તિર્યચના ભવો. આ તો ભવ-ભવના કલેશ. સ્વર્ગમાં પણ કલેશ છે. રાગનું દુઃખ છે. આહાહા...! એ રાગી છે. રાગવાળા દુઃખ સમક્રિતીને પણ (જેટલો) રાગ છે, એટલું એને દુઃખ છે. આહાહા...!

‘ભવ-ભવના કલેશનો નાશ કરવા માટે...’ ચારગતિના ભવ, એ ચારેયગતિના ભવ તો કલેશના કારણ છે. આહાહા...! એ ‘કલેશનો નાશ કરવા માટે તેને હું...’ કોને? જે સત્યચારિત્રો પાપનો નાશ કરવાવાળા અતિશયપણે વર્તે છે. ‘તેને હું નિત્ય વંદું છું.’ મુનિરાજ કહે છે, ‘તેને હું નિત્ય વંદું છું.’ પોતે મુનિ છે. આહાહા...! ત્રણકષાયનો અભાવ છે, મુનિ છે. એક વાત કરી. જ્ઞાનની વાત કરતા, ભાવિ તીર્થંકરની વાત કરી. કેવળીની વાત નથી કરી. ભાવિ તીર્થંકરનું જ્ઞાન આવું હોય એમ વાતચીત કરી. કહ્યું હતું ને? ‘ચેતનજી’! ભાવિ તીર્થંકર. કયું પાનું? ૨૧૨ કળશ.

‘જો શુદ્ધદષ્ટિવંત (-સમ્યગ્દષ્ટિ) જીવ એમ સમજે છે કે પરમ મુનિને તપમાં, નિયમમાં, સંયમમાં અને ચારિત્રમાં સદા આત્મા ઊર્ધ્વ રહે છે (અર્થાત્ દરેક કાર્યમાં નિરંતર શુદ્ધાત્મદ્રવ્ય જ મુખ્ય રહે છે) તો (એમ સિદ્ધ થયું કે) રાગના નાશને લીધે અભિરામ એવા તે ભવભયહર ભાવિ તીર્થાધિનાથ...’ જોયું? કેવળી નથી લીધા. એ ભાવિ કેવળીઓ લેવા જોઈએ. અહીં શબ્દ આ લીધો છે. આહાહા...! ‘ભાવિ તીર્થાધિનાથને આ સાક્ષાત્ સહજ-સમતા ચોક્કસ છે.’ આહાહા...! કેવળીને ન લીધા, તીર્થાધિનાથને લીધા. એનો ધ્વનિ પોતાનો પોકાર છે.

આહાહા...! એ પોતે જાણે ભાવિ તીર્થકર થવાના હોય, એનો પોકાર છે. પંચપરમેષ્ઠીમાં મુનિ છે. અતીન્દ્રિય આનંદમાં ઝૂલે છે. આહાહા...! એ કહે છે, કે 'ભાવિ તીર્થાધિનાથને આ સાક્ષાત્ સહજ-સમતા...' વીતરાગતા. કેવળીને વીતરાગતા હોય છે એમ ન લીધું. તીર્થાધિનાથને વીતરાગતા હોય છે એમ લીધું. એટલું ફેરવ્યું. આહાહા...!

એ વાંચીને મગજમાં એમ આવ્યું હતું કે આ તીર્થકર થવાના લાગે છે. વાંચતા આવ્યું હતું, કે આ કેવળી ન લેતા તીર્થકર લીધા. કેવળી ચોક્કસ સમતા વીતરાગવાળા છે. ભાવિ તીર્થનાથને, તીર્થકરોને લીધા. .. એવું છે બધું. અલૌકિક છે. 'પદ્મપ્રભમલધારિદેવ' મુનિ છે. આચાર્ય નથી. ભલે મુનિ હોય, આચાર્ય હોય, સાધુ હોય બધા પંચપરમેષ્ઠી છે. આહાહા...! તીર્થાધિનાથને પરમવીતરાગતા વર્તે છે. ચોક્કસ સમતા વર્તે છે. આહાહા...! વીતરાગતા વર્તે છે. આહાહા...!

એ 'ભવ-ભવના ક્લેશનો નાશ કરવા માટે તેને હું નિત્ય...' આ કારણે તેને હું. માટે એટલે આ કારણે 'તેને હું નિત્ય વંદું છું.' મારું વંદન તેને કાયમ છે. આહાહા...! ૯૬ ગાથા આવી ને?

ગાથા-૯૬

કેવલણાણસહાવો કેવલદંસણસહાવસુહમઙ્ગો ।

કેવલસત્તિસહાવો સો હં ઇદિ ચિંતે ગાણી ।।૯૬ ।।

કેવલજ્ઞાનસ્વભાવઃ કેવલદર્શનસ્વભાવઃ સુખમયઃ ।

કેવલશક્તિસ્વભાવઃ સોહમિતિ ચિંતયેત્ જ્ઞાની ।।૯૬ ।।

અનન્તચતુષ્ટયાત્મકનિજાત્મધ્યાનોપદેશોપન્યાસોયમ્ ।

સમસ્તબાહ્યપ્રપંચવાસનાવિનિર્મુક્તસ્ય નિરવશેષેણાન્તર્મુખસ્ય પરમતત્ત્વજ્ઞાનિનો જીવસ્ય શિક્ષા પ્રોક્તા । કથંકારમ્, *અનાદ્યનિધનામૂર્તાતીન્દ્રિયસ્વભાવશુદ્ધસન્દ્રૂતવ્યવહારેણ, શુદ્ધસ્પર્શરસગંધવર્ણાનામાધારભૂતશુદ્ધપુદ્ગલપરમાણુવત્કેવલજ્ઞાનકેવલદર્શનકેવલસુખકેવલ-શક્તિયુક્તપરમાત્મા યઃ સોહમિતિ ભાવના કર્તવ્યા જ્ઞાનિનેતિ; નિશ્ચયેન સહજજ્ઞાનસ્વરૂપોહમ્, સહજદર્શનસ્વરૂપોહમ્, સહજચારિત્રસ્વરૂપોહમ્, સહજચિચ્છક્તિસ્વરૂપોહમ્, ઇતિ ભાવના કર્તવ્યા ચેતિ -

* અહીં 'અનાદિ' ને બદલે 'સાદિ' હોવું જોઈએ એમ લાગે છે; તેથી ગુજરાતીમાં 'સાદિ' એમ અનુવાદ કર્યો છે.

તથા ચોક્તમેકત્વસપ્તતૌ -

(અનુષ્ટુભ)

‘કેવલજ્ઞાનદ્વક્સૌખ્યસ્વભાવં તત્પરં મહઃ ।
તત્ર જ્ઞાતે ન કિં જ્ઞાતં દૃષ્ટે દૃષ્ટં શ્રુતે શ્રુતમ્ ॥’

કેવલદરશ, કેવલવીરજ, કેવલ્યજ્ઞાનસ્વભાવી છે,
વળી સૌખ્યમય છે જેહ તે હું - એમ જ્ઞાની ચિંતવે. ૯૬.

અન્વયાર્થ :- [કેવલજ્ઞાનસ્વભાવઃ] કેવળજ્ઞાનસ્વભાવી, [કેવલદર્શનસ્વભાવઃ] કેવળદર્શનસ્વભાવી, [સુખમયઃ] સુખમય અને [કેવલશક્તિસ્વભાવઃ] કેવળશક્તિસ્વભાવી [સઃ અહમ્] તે હું છું- [इति] એમ [જ્ઞાની] જ્ઞાની [ચિંતયેત્] ચિંતવે છે.

ટીકા :- આ, અનંતચતુષ્ટયાત્મક નિજ આત્માના ધ્યાનના ઉપદેશનું કથન છે.

સમસ્ત બાહ્ય પ્રપંચની વાસનાથી વિમુક્ત, નિરવશેષપણે અંતર્મુખ પરમતત્ત્વજ્ઞાની જીવને શિખામણ દેવામાં આવી છે. ક્યા પ્રકારે ? આ પ્રકારે :- સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીંદ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભૂતવ્યવહારથી, શુદ્ધ સ્પર્શ-રસ-ગંધ-વર્ણના આધારભૂત શુદ્ધ પુદ્ગલ-પરમાણુની મારફત, જે કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, કેવળસુખ અને કેવળશક્તિયુક્ત પરમાત્મા તે હું છું એમ જ્ઞાનીએ ભાવના કરવી; અને નિશ્ચયથી, હું સહજજ્ઞાનસ્વરૂપ છું, હું સહજદર્શનસ્વરૂપ છું, હું સહજચારિત્રસ્વરૂપ છું અને હું સહજચિત્શક્તિસ્વરૂપ છું એમ ભાવના કરવી.

એવી રીતે એકત્વસપ્તતિમાં (-શ્રી પદ્મનંદી-આચાર્યવરકૃત પદ્મનંદિપંચવિંશતિના એકત્વસપ્તતિ નામના અધિકારમાં ૨૦મા શ્લોક દ્વારા) કહ્યું છે કે :-

‘[શ્લોકાર્થ :-] તે પરમ તેજ કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન અને કેવળસૌખ્યસ્વભાવી છે. તે જાણતાં શું ન જાણ્યું? તે દેખતાં શું ન દેખ્યું? તેનું શ્રવણ કરતાં શું ન શ્રવણ કર્યું?’

ગાથા-૯૬ ઉપર પ્રવચન

કેવલણાણસહાવો કેવલદંસણસહાવસુહમઙ્ગો ।

કેવલસત્તિસહાવો સો હં ઇદિ ચિંતે ગાણી ॥૧૬ ॥

‘ચિંતે’ શબ્દ આવ્યો. ‘ચિંતે’ એટલે વિકલ્પ જ છે એમ કાંઈ નહિ. અંદર એકાગ્ર થવું આ ભાવે. આહા..!

કેવલદરશ, કેવલવીરજ, કેવલ્યજ્ઞાનસ્વભાવી છે,
વળી સૌખ્યમય છે જેહ તે હું - એમ જ્ઞાની ચિંતવે. ૯૬.

આહાહા..! ‘આ, અનંતચતુષ્ટયાત્મક નિજ આત્માના ધ્યાનના ઉપદેશનું કથન છે.’

અત્યારે આત્મા નિજ ચતુષ્ટસ્વરૂપ ભરેલો છે. અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંતઆનંદ, અનંતવીર્ય, એનાથી ભરેલો આ ભગવાન છે. આહાહા...! કેવળીને અનંતચતુષ્ટય જે પ્રગટે છે. અનંત-અનંત આનંદ આદિ પ્રગટે છે એ ક્યાંથી પ્રગટે છે? એ બહારથી આવે છે કાંઈ? અંદરમાં અનંતચતુષ્ટય શક્તિ પડી છે એમાંથી બહાર આવે છે. આહાહા...! તો અનંતા આત્માઓ અનંત ચતુષ્ટયમય બિરાજમાન છે. શક્તિએ અને સ્વભાવે તો બધા ભગવાન આત્માઓ અનંતચતુષ્ટયમય બિરાજે છે. એની વ્યાખ્યા ચિંતવન મુનિ એમ કરે છે, કે ધર્માત્મા આવું ચિંતવન કરે. આહાહા...!

‘સમસ્ત બાહ્ય પ્રપંચની વાસનાથી વિમુક્ત, નિરવશેષપણે અંતર્મુખ પરમતત્ત્વજ્ઞાની જીવને શિખામણ દેવામાં આવી છે.’ આવા જીવને શિખામણ દેવામાં આવી છે. એટલે એને પણ જ્ઞાન કરાવે છે. ‘સમસ્ત બાહ્ય પ્રપંચની વાસનાથી વિમુક્ત,...’ છે. વ્યવહારથી, વિકલ્પથી વિમુક્ત છે. ‘નિરવશેષપણે...’ કાંઈ બાકી રાખ્યા વિના ‘અંતર્મુખ પરમતત્ત્વજ્ઞાની...’ અંતર્મુખ પરમાત્મા, આત્મા જ્યાં બિરાજે છે, અંદર પરમાત્મા પોતે જ આત્મા છે. આહાહા...! પરમેશ્વર છે, વીતરાગ છે, કેવળી છે. કેવળદર્શન છે, આનંદ છે, કેવળવીર્ય છે, પૂર્ણ અનંતચતુષ્ટયે જે બિરાજમાન ભગવાન અંદર આત્મા છે.

એવા તત્ત્વજ્ઞાની ‘જીવને શિખામણ દેવામાં આવી છે. કયા પ્રકારે? આ પ્રકારે :— સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભૂતવ્યવહારથી, શુદ્ધ સ્પર્શ-રસ-ગંધ-વર્ણના આધારભૂત શુદ્ધ પુદ્ગલ-પરમાણુની માફક,...’ દાખલો આપે છે. જે પરમાણુ છે, ‘સાદિ-અનંત અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભૂતવ્યવહારથી, શુદ્ધ સ્પર્શ-રસ-ગંધ-વર્ણના આધારભૂત શુદ્ધ પુદ્ગલ પરમાણુની માફક,...’ આ તો શુદ્ધ પરમાણુની માફક છે. ‘જે કેવળજ્ઞાન,...’ આહાહા...! કેવળજ્ઞાન શુદ્ધસદ્ભૂત વ્યવહારથી છે. નિશ્ચયથી તો કેવળજ્ઞાન ત્રિકાળમાં ભર્યું છે. પ્રગટ પર્યાય છે એ તો સદ્ભૂત વ્યવહાર છે. આહાહા...!

‘અમૂર્ત અતીન્દ્રિયસ્વભાવવાળા શુદ્ધસદ્ભૂતવ્યવહારથી, શુદ્ધ સ્પર્શ-રસ-ગંધ-વર્ણના આધારભૂત શુદ્ધ પુદ્ગલ-પરમાણુની માફક,...’ પુદ્ગલ પરમાણુ એ પણ શુદ્ધસદ્ભૂત વ્યવહારનયથી એમ કહેવામાં આવ્યા. એની પેઠે આ ભગવાન જે કેવળજ્ઞાન છે એ શુદ્ધ સદ્ભૂતવ્યવહારનયથી પર્યાયમાં કેવળજ્ઞાન છે. આહાહા...! અંતરમાં છે એ ત્રિકાળી નિશ્ચયથી છે. ‘જે કેવળજ્ઞાન, કેવળદર્શન, કેવળસુખ અને કેવળશક્તિયુક્ત પરમાત્મા તે હું છું એમ જ્ઞાનીએ ભાવના કરવી;...’ આહાહા...! હું તો ત્રિકાળી કેવળજ્ઞાન છું. ત્રિકાળી કેવળદર્શન છું, ત્રિકાળી કેવળ સુખ છું. તો કેવળશક્તિ વીર્ય પરમાત્મા તે હું છું એમ જ્ઞાનીએ ભાવના કરવી. પ્રગટ કરવા માટે આ ભાવના કરવી. આહાહા...! શક્તિરૂપે તો છે જ. પ્રગટ કરવા માટે ધર્માત્માએ આ ભાવના કરવી. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)